УДК 725

Аспірантка **Антощук Т. І.**
Науковий керівник, д-р арх., проф. **Слєпцов О. С.**
Кафедра основ архітектури та архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури

НАРОДНІ ДОМИ БУКОВИНИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Анотація. У статті розглянуто створення Народних домів різних етнічних груп на прикладі м. Чернівці; описано їх основні архітектурні особливості.

Ключові слова: громадська община, етнічні групи, Народні доми

Актуальність і проблема. На початок XX століття припадає один із найважливіших етапів розвитку сучасної архітектури. У зв'язку з науково – технічною революцією в будівництві, створенням нових конструкцій та матеріалів починається активний рух у напрямі сучасної архітектури.

Задоволення соціальних потреб тогочасного суспільства сприяло виявленню нових типів будинків, в архітектурі яких більшою чи меншою мірою здійснювався пошук мистецької своєрідності з переважанням тих чи інших стильових проявів. Це стало історичним фактом, що підкріплювався низкою будинків клубно – освітнього призначення – «Народних домів».

Актуальність теми підкріплюється тими фактами, що й на сьогодні, на території Буковини в цілому та Чернівцях зокрема, проживають люди різних національностей. У цій місцевості є свої культурні особливості, традиції та свята. Для зібрань громадських общин існують та функціонують Народні доми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під час дослідженні даної теми велике значення мали роботи з історії архітектури середини XIX – поч. XX століття таких вчених як, Е. А. Борисов, Б. І. Божинський, О. В. Проскуряков, Ю. Бірюльов, А. І. Власюк, В. С. Горюнов, А. В. Іконніков, Т. П. Каждан, Б. М. Кириков, В. В. Кіриллов,

Е. І. Кириченко, В. Г. Лисовський, М. В. Нащокіна, С. І. Ніколаєва, А. Л. Пунін, О. В. Чепелик та В. В. Чепелик. Їх дослідження грунтуються, головним чином, на аналізі архітектури модерну територій пострадянського простору.

У наукових працях архітектура будівель України переважно вивчається на прикладі таких міст, як Київ, Одеса, Харків, Львів та інші. Але, оскільки Буковина стала частиною України лише в 1940-у році, її історія та архітектура суттєво відрізняється від історії та архітектури основної території України.

Архітектурну спадщину Буковини досліджували: І. В. Коротун, О. І. Кордуняна, Р. Могитич, Т. І. Зубович, О. А. Бойко, Л. В. Вандюк, С. В. Біленкова.

Формування цілей статті. Оскільки архітектура Народних домів відображала національні особливості етнічної групи, для якої зводились ці будівлі, то необхідно дослідити, виявити ці особливості та засоби архітектурної виразності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Різноманітність Народних домів зумовлена тим, що населення було досить «змішаним». Історичною передумовою виникнення явища поліетнічності стало масове заселення різними національностями Буковинського краю.

Впродовж багатовікової історії під впливом культурних надбань людей, що проживали на території Буковинського краю, формувався дух спільної культури, співжиття і взаємоповаги представників різних культур.

Об'єкти архітектури та містобудування є одним із найважливіших складових розвитку культури того чи іншого народу.

Центрами культури різних народів Буковинського краю були Народні доми. В австрійські часи, кожна більша етнічна група розвинула мережу різноманітних культурних, освітніх, спортивних, політичних та суспільних організацій та спілок.

Наявність суспільної ідеї захисту культурної самобутності стала причиною появи об'єднаних в національно – культурні товариства етнічних громад.

Потреба в забезпеченні національно – культурного розвитку, національної самоідентифікації, призвело до будівництва Народних домів, як особливого виду клубних закладів, що орієнтувались на задоволен-

ня потреб общин у проведенні дозвілля. Вони включали в себе ряд наступних функцій: культурно-творчу, виховну, пізнавальну, розважальну, методичну.

Народні доми будувалися як місця зустрічі. Водночас, вони мали відображати впевненість та гордість етнічних груп.

За даними перепису населення 1910-го року найчисельнішою в Чернівцях була єврейська община.

Єврейський дім, який ще називають Домом Текстильників, (рис. 1) являє собою чотириповерхову будівлю в стилі модерн з елементами архітектури бароко і ренесансу; центр єврейської культури та громадського життя.

На фасаді встановлено меморіальну дошку, на якій зазначено прізвище архітектора Тадеуша Левандовського, хоча автором проекту був архітектор Юліус Бохнер. [2]

Чисельність німецької, румунської, польської та української громад – була, приблизно, однаковою та складала порядку 17–18% кожна.

Німецький дім (рис. 2) (1910 р., арх. Густав Фріч), за своїм об'ємно - просторовим рішенням являє собою будівлю, що складається з 5-ти,

Рис. 1 Єврейський дім

Рис. 2 Німецький дім

4-и та 2-о поверхових частин, що з'єднані між собою. Фасад будинку витриманий у німецькому стилі. [4; 5]

Румунський народний дім, перша будівля якого розташовувалась на Центральній площі, 6, у будівлі колишнього готелю «Вайс» (рис. 3), що являла собою триповерховий об'єм, виконаний у стилі історизму.

Через деякий час, румунській громаді було необхідне інше приміщення, так як Буковина відійшла під владу Румунії. Нова будівля Румунського

Народного дому (рис. 4) розташувалась на нинішній Театральній площі. Проект був виконаний у стилі конструктивізму та споруджено в 1940-му році. Рішення будівлі – шестиповерховий об'єм, що ділився на комерційну та культурну частини.

Рис. 3. Стара будівля Румунського Народного дому

Рис. 4. Нова будівля Румунського Народного дому

Польський народний дім (рис. 5), що розташовувався по вул. Панській, 36, польська громада викупила на аукціоні. Згодом до двоповерхового об'єму в стилі історизму було прибудовано залу. Слід зазначити те, що важливим фактором у створенні архітектурного об'єкту є синтез мистецтв. Саме таким способом було наділено цю будівлю «польським духом», адже над оформленням інтер'єрів працювали представники Закопанської школи («спосіб Закопанський» – концепція нового галицького стилю в архітектурі та прикладному мистецтві).

Рис. 5. Польський дім

Рис. 6. Український дім

Український народний дім (рис. 6) розташований за адресою вул. Ломоносова, 2, архітектором став Алоїс Леопольд. На цьому прикладі Народного дому, окрім характерного набору функцій клубного закладу, з'являється освітня функція, яка представлена класами хлоп'ячої бурси.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У кінці XIX століття почав формуватися принципово новий тип громадської будівлі – народний дім, або клуб, що мав призначення згруповувати людей, об'єднаних за певною ознакою – національною, професійною або за спільними інтересами. Головною функцією народного дому було задоволення духовних потреб громади та організація дозвілля. Будівля мала в своєму складі зал для зібрань, бібліотеку, приміщення для перебування дітей (перші «дитячі садочки»), гурткові приміщення для занять з молоддю та просвітницької діяльності серед жінок. Ці будівлі мали велике значення в розвитку демократизації суспільства та піднесення національної свідомості.

У процесі дослідження було виділено особливості Народних домів. Переважно це символіка та прийоми, які характеризують певну національну громаду. Наприклад, на фасаді Єврейського дому є ніші, а огородження сходів має елементи у вигляді зірки Давида.

На перспективу необхідно досліджувати самобутність Народних домів у інших історичних містах і селищах Буковини (Вижниця, Герца, Глибока, Лужани, Кіцмань, Путила, Новоселиця, Сторожинець, Хотин), що має сприяти гармонійному поєднанню реконструкції міст та збереженню культурної спадщини, створенню різноманітного життєвого середовища і розвитку міжнародного туризму.

Література:

1. Електронний ресурс [http://buktolerance.com.ua/?p=181];
2. Никирса М. Д. «Справжній архітектор єврейського дому — Юліус Бохнер»: Газета «Чернівці».- липень 2012 р.;
3. Електронний ресурс [http://uk.wikipedia.org];
4. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 310 – 311;
5. Chernowitzer Allgemeine Zeintung. – 1910. – 5 червня. – №1915. – С.1 - 2,5;
6. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст.308 – 309;
7. Chernowitzer Allgemeine Zeintung. – 1905. – 5 грудня. – №578. – С. 3;

8. Никирса М. Д.«Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 309;
9. Chernowitzer Allgemeine Zeintung. – 1910. – 5 червня. – №1915. – С.1,5.;
10. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 312 – 313;
11. ДАЧО. – Ф.Р-3. – Оп.1. – Спр. 77 – Арк.15;
12. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 313;
13. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 85-86;
14. ДАЧО. – Ф. 3.2.1. – Оп. 5. – Спр.51. – Арк.1.;
15. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ»,- Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 87;
16. Никирса М. Д.«Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 306;
17. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 308;
18. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 209-210;
19. Никирса М. Д. «Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ», Чернівці: «Золоті литаври», 2008. – ст. 210-213
20. Буковина. – 1908. – 13 (26) січня – Ч. 6. – С. 3.;
21. Доброжанський О., Старик В. Нарис історії товариства «Український народний дім у Чернівцях». – Чернівці, 2003. – С. 12;
22. Електронний ресурс [www.lvivcenter.org];
23. Біленкова С. В. «Архітектура Чернівців XIX – першої половини XX століття», Чернівці: «Букрек», 2009;
24. Чепелик В. В. «Український архітектурний модерн», Київ: КНУБА, 2000.

Аннотация. В статье рассмотрено создание Народных домов различных этнических групп на примере г. Черновцы; описано их основные архитектурные особенности.

Ключевые слова: гражданские общины, этнические группы, Народные дома

Annotation. The paper considers the creation of National houses different ethnic groups of Bukovina, Chernivtsi for example; described their main architectural features.

Keywords: civic communities, ethnic groups, National houses